

Arbetsmarknadsutskottets betänkande**1976/77: 32****med anledning av propositionen 1976/77: 137 om ändring i lagen (1976: 580) om medbestämmande i arbetslivet jämte motioner**

I betänkandet behandlas propositionen 1976/77: 137 (arbetsmarknadsdepartementet), vilken innehåller vissa förslag om kompletteringar av medbestämmandelagen. Förslagen är betingade av den diskussion som uppstått om medbestämmandelagens förhållande till aktiebolagslagen och annan associationsrättslig lagstiftning. I anslutning till propositionen har väckts två motioner, som behandlas i betänkandet, 1976/77: 1609 av herr Palme m. fl. (s) och 1976/77: 1610 av herr Werner m. fl. (vpk).

Utskottet tar vidare upp följande motioner som väcktes under allmänna motionstiden i år:

1976/77: 223 av fröken Engman (s) om anpassning av lagen om allmän försäkring till lagen om medbestämmande i arbetslivet,

1976/77: 335 av herr Wästberg i Stockholm m. fl. (fp) om en ny aktiebolagslag,

1976/77: 540 av herr Lidbom (s) om viss ändring i medbestämmandelagen,

1976/77: 544 av herr Palme m. fl. (s) om ändring i medbestämmandelagen m. m.,

1976/77: 562 av herr Werner m. fl. (vpk) om vissa ändringar i arbetarskyddslagen,

1976/77: 907 av herr Werner m. fl. (vpk) om demokratiska rättigheter på arbetsplatsen,

1976/77: 1263 av fru Bernström (fp) om utvidgad företagsdemokrati i statliga företag.

Regeringens förslag

I propositionen har regeringen efter föredragning av statsrådet Ahlmark föreslagit att riksdagen antar följande av lagrådet granskade förslag till lag om ändring i lagen (1976: 580) om medbestämmande i arbetslivet.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1976: 580) om medbestämmande i arbetslivet

Härigenom föreskrives att 32, 33 och 57 §§ lagen (1976: 580) om medbestämmande i arbetslivet skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

32 §

Mellan parter som träffar kollektivavtal om löner och allmänna anställningsvillkor bör, om arbetstagarparten begär det, även träffas kollektivavtal om medbestämmanderätt för arbetstagarna i frågor som avser ingående och upphörande av anställningsavtal, ledningen och fördelningen av arbetet och verksamhetens bedrivande i övrigt.

I kollektivavtal om medbestämmanderätt kan parterna, med beaktande av vad som föreskrives i 3 §, bestämma att beslut, som annars skulle fattas av arbetsgivaren, skall fattas av företrädare för arbetstagarna eller av särskilt inrättat partssammansatt organ.

33 §

Innehåller kollektivavtal föreskrifter om medbestämmanderätt för arbetstagarna i fråga som avses i 32 § och uppkommer tvist om tillämpning i visst fall av sådan föreskrift eller av beslut som har fattats med stöd därav, gäller arbetstagarpartens mening till dess tvisten har slutligt prövats. Dessamma gäller tvist om kollektivavtal rörande påföljd för arbetstagare som har begått avtalsbrott. Vad som nu har sagts ger dock ej arbetstagarparten rätt att *fatta* beslut på arbetsgivarens vägnar.

Innehåller kollektivavtal föreskrifter om medbestämmanderätt för arbetstagarna i fråga som avses i 32 § och uppkommer tvist om tillämpning i visst fall av sådan föreskrift eller av beslut som har fattats med stöd därav, gäller arbetstagarpartens mening till dess tvisten har slutligt prövats. Dessamma gäller tvist om kollektivavtal rörande påföljd för arbetstagare som har begått avtalsbrott. Vad som nu har sagts ger dock ej arbetstagarparten rätt att *verksätta* beslut på arbetsgivarens vägnar.

Intager två eller flera arbetstagarparter oförenliga ståndpunkter i sådan tvist som avses i första stycket, får arbetsgivaren ej fatta eller verkställa beslut som beröres av tvisten förrän denna har slutligt prövats.

Arbetsgivaren behöver ej iakttaga vad som föreskrives i första och andra styckena, om synnerliga skäl föreligger eller om arbetstagarparts mening är oriktig och parten har insett eller bort inse detta.

57 §

Arbetstagarorganisation skall ersätta uppkommen skada, om den i tvist som avses i 33 eller 34 § har föranlett eller godkänt felaktig till-

Nuvarande lydelse

lämpning av avtal eller av denna lag och organisationen har saknat fog för sin ståndpunkt i tvisten. Detsamma gäller om organisationen har saknat fog för förklaring enligt 39 §.

Föreslagen lydelse

Arbetstagarorganisation svarar vidare för skada, som tillfogas arbetsgivaren genom att företrädare för organisationen i förhållande till honom missbrukar sin ställning som ledamot i särskilt genom avtal inrättat beslutsorgan eller i sådan ställning förfar grovt vårdslöst.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

Kollektivavtal, som har ingåtts före lagens ikraftträdande och som innefattar avvikelse från 57 § andra stycket, gäller i den delen endast om avtalet har tillkommit för att utgöra sådan avvikelse.

Motionerna*Motioner väckta under allmänna motionstiden år 1977*

1976/77: 223 av fröken Engman (s)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar om sådana ändringar i lagen om allmän försäkring som syftar till en anpassning till lagen om medbestämmande.

1976/77: 335 av herr Wästberg i Stockholm m. fl. (fp)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar att hemställa till regeringen att den tillsätter en parlamentarisk utredning i syfte att åstadkomma en ny aktiebolagslag.

1976/77: 540 av herr Lidbom (s)

I motionen yrkas att riksdagen antar följande lagförslag.

Förslag till lydelse av nytt, andra stycke i 3 § lagen om medbestämmande i arbetslivet

”Utan hinder av vad som föreskrives i aktiebolagslagen, lagen om ekonomiska föreningar eller annan associationsrättslig lagstiftning kan genom avtal enligt 32 § bestämmas att beslut i viss fråga eller i viss grupp av frågor i styrelsens eller verkställande direktörens ställe skall fattas av företrädare för arbetstagarna eller av särskilt inom företaget upprättat partssammansatt organ. I sådant avtal får även upptas bestämmelser om ansvar gentemot företaget för arbetstagarnas företrädare eller för ledamöterna i det särskilda organet.”

1976/77: 544 av herr Palme m. fl. (s)

I motionen yrkas bl. a. att riksdagen

1. hos regeringen begär att arbetsrättskommittén befrias från uppdraget att utreda frågor om den negativa föreningsrätten och föreningsrättsskydd för arbetssökande,

2. med anledning av vad som anförts i motionen i fråga om *tolkning av begreppen synnerliga och särskilda skäl i samband med central förhandling, rätten till information, tystnadsplikten och tillämpningen av skadestandsreglerna* hos regeringen hemställer om förslag till sådana lagstiftningsåtgärder att innebörden av berörda bestämmelser i medbestämmandelagen blir den som avsågs med propositionen i dessa delar,

3. antar följande förslag till ändrad lydelse av 58 § medbestämmandelagen:

Har arbetsgivare utkrävt arbete enligt 34 § andra stycket utan att sådana synnerliga skäl som där avses har förelagat, skall han ersätta uppkommen skada.

4. antar följande förslag till ändrad lydelse av 60 § medbestämmandelagen:

Är någon — — — också medges.

Vid bedömande — — — av överläggningen.

Enskild arbetstagare kan ej i något fall ådömas skadestånd med högre belopp än tvåhundra kronor.

8. hos regeringen begär att förslag skyndsamt läggs fram om lagstiftning om förhandling vid förvärv av aktier i aktiebolag eller andelar i handelsbolag.

Motionen behandlas beträffande yrkandena 5—7 av utskottet i betänkandet AU 1976/77: 21.

1976/77: 562 av herr Werner m. fl. (vpk)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om ändringar i arbetarskyddslagen i syfte att minska arbetshets och utslagning genom

a. dels införandet av pauser på betald arbetstid, avbytare, bemanning och reservstyrkor vid löpandebandsarbeten och liknande arbetsprocesser enligt vad i motionen anförts,

b. dels att lokal facklig organisation har rätt att förbjuda ackord och andra prestationslöner, vilka utgör en fara för arbetsmiljön,

c. dels beträffande personalstyrkornas storlek att den lokala fackföreningen tillerkänns vetorätt i de fall förhandlingar inte ger tillfredsställande resultat,

d. dels att lokal facklig organisation skall äga rätt att stoppa prestationsuppdrivande tidmätning eller motsvarande rationaliseringsmetoder enligt vad i motionen anförts.

1976/77: 907 av herr Werner m. fl. (vpk)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar

1. att följande sociala målsättning förs in i lagen om medbestämmande i arbetslivet:

”Överordnade målsättningar vid reformering av arbetsrätten och arbetslivets villkor skall vara trygghet i anställningen, arbetstillfredsställelse med meningsfullt arbete och riskfri arbetsmiljö utan arbetshets och utslagning. Frågan om ökad effektivitet och produktivitet skall underordnas dessa överordnade målsättningar.”

2. att vidta följande förändringar i lagen om medbestämmande i arbetslivet:

a) att fackförening skall ha obegränsad förhandlingsrätt i alla frågor och att arbetsköparen har primär förhandlingsskyldighet i alla frågor innan ändring får vidtas samt att 10—12 §§ ändras enligt bifogad lagtext,

b) att den lokala och centrala fackföreningen skall ha obegränsad strejkrätt genom att fredsplikten utgår ur lagen samt att 41 § ändras enligt bifogad lagtext och att 42—45 §§ utgår,

c) att facklig organisation skall ha vetorätt mot arbetsköparens beslut i följande frågor:

— vid köp och försäljning samt vid förflyttning och nedläggning av företag och produktionsenheter,

— vid anlitande av entreprenörer,

samt att 38 § ändras enligt bifogad lagförslag och att 39 och 40 §§ utgår,

d) att fackföreningen skall ha rätt till insyn och kontroll utan att hindras av sekretess samt att 21 och 22 §§ utgår,

e) att avtal kan träffas om anställning, ledning och fördelning samt företagets verksamhet i övrigt på grundval av demokratiska rättigheter på arbetsplatsen samt att 32 § ändras enligt bifogad lagtext,

f) att endast arbetsköpare kan ådömas skadestånd samt att 54 § ändras enligt bifogad lagtext och att 55—70 §§ utgår,

g) att deltagande i strejk aldrig får utgöra grund för uppsägning eller avskedande;

3. att kap. 3 utgår ur lag om offentlig anställning;

4. att lagen om medbestämmande i arbetslivet och lag om offentlig anställning tillförs tre nya paragrafer med följande lydelse:

”Facklig organisation äger obegränsad rätt till politiska strejker och internationella fackliga solidaritetsaktioner.

Lokal facklig organisation äger rätt att på arbetsplatsen under minst 10 timmar per år genomföra möten på betald arbetstid. Anställda hos företag och myndigheter äger rätt till politisk verksamhet på arbetsplatsen.”

5. att riksdagen under förutsättning att punkten 2 ovan icke skulle vinna riksdagens bifall beslutar:

a) att uppsägning eller avskedande ej skall få vidtas mot deltagare i olovlig arbetskonflikt; sålunda ej heller om strejk stör den ordinarie fackliga verksamheten,

b) att arbetsköpare ej skall ges möjligheter att bli befriade från fredsplikt för att möta stridsåtgärd,

c) att strejkande arbetare inte i något fall skall kunna dömas till skadestånd för deltagande i strejk och ej heller deras fackliga organisationer,

d) att facklig organisation aldrig kan ådömas skadestånd vid utövande av tolkningsföreträde och vetorätt i entreprenadfrågor och att 57 § utgår ur lagen om medbestämmande i arbetslivet,

e) att 44 § om kvardröjande stridsrätt i lagen om medbestämmande i arbetslivet erhåller följande ändrade lydelse:

"Facklig organisation kan oberoende av kollektivavtal om löner och anställningsförhållanden eller kollektivavtal i övrigt begära att fråga som avses i 32 § skall regleras i kollektivavtal utan att förhandlingar därom omfattas av fredsplikt."

1976/77: 1263 av fru Bernström (fp)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om en utvidgad arbetsdemokratisk experimentverksamhet i de statliga företagen i enlighet med vad som anförs i motionen.

Motioner väckta med anledning av propositionen 1976/77: 137

1976/77: 1609 av herr Palme m. fl. (s)

I motionen yrkas att riksdagen i stället för motsvarande bestämmelse i den i propositionen föreslagna lagtexten antar följande förslag till lydelse av 32 § andra stycket medbestämmandelagen:

I kollektivavtal om medbestämmanderätt kan parterna, utan hinder av vad som föreskrives i aktiebolagslagen, lagen om ekonomiska föreningar eller annan associationsrättslig lagstiftning, bestämma att beslut i viss fråga eller i visst slag av frågor, som annars skulle fattas av styrelsen eller verkställande direktören, skall fattas av företrädare för arbetstagarna eller av särskilt inrättat partssammansatt organ.

1976/77: 1610 av herr Werner m. fl. (vpk)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar i anledning av propositionen 1976/77: 137

1. att avslå propositionens förslag till förändringar i 32 och 33 §§,

2. att anta följande förslag till ändrad lydelse av 32 §:

Propositionens förslag

Mellan parter som träffar kollektivavtal om löner och allmänna anställningsvillkor bör, om arbetstagarparten begär det, även träffas kollektivavtal om medbestämmanderätt för arbetstagarna i frågor som avser ingående och upphörande av anställningsavtal, ledningen och fördelningen av arbetet och verksamhetens bedrivande i övrigt.

I kollektivavtal om medbestämmanderätt kan parterna, med beaktande av vad som föreskrives i 3 §, bestämma att beslut, som annars skulle fattas av arbetsgivaren, skall fattas av företrädare för arbetstagarna eller av särskilt inrättat partssammansatt organ.

Motionärernas förslag

På grundval av "demokratiska rättigheter på arbetsplatsen" innebärande facklig organisations rätt till förhandlingar i alla frågor, strejkrätt, vetorätt mot arbetsköparens åtgärder i följande frågor: vid uppsägning och omflyttning av anställda, i alla personalfrågor, i alla investeringsfrågor, vid köp och försäljning samt vid förflyttning och nedläggning av företag, vid permitteringar, vid anlitande av entreprenörer och konsulter, vid rationaliseringar, produktionsuppläggningar samt analys och tidsstudier och vid bestämmande av löneform, kan mellan parter som träffar avtal om löner och allmänna anställningsvillkor, om facklig organisation begär det, även träffas avtal i frågor som avser ingående och upphörande av anställningsavtal, ledning och fördelning av arbetet och verksamhetens bedrivande i övrigt.

3. att avskaffa 57 § och därmed också avslå förslaget till ändrad lydelse av denna paragraf.

Utskottet*Principerna för arbetsrättsreformen*

I detta betänkande behandlar utskottet frågor som rör den reform av arbetsrätten som riksdagen genomförde förra året. Reformen innebar en betydelsefull nydaning av detta rättsområde. De centrala arbetsrättsliga bestämmelserna samlades i lagen om medbestämmande i arbetslivet (MBL). För de offentliganställdas del gavs kompletterande regler i lagen om offentlig anställning.

Bakom huvuddragen i reformen stod en betydande riksdagsmajoritet. Endast vänsterpartiet kommunisterna underkände huvudlinjerna i den framlagda propositionen 1975/76: 105. Vpk föreslog bl. a. att principen om fredsplikt under löpande avtalstid skulle upphävas, att fackföreningarnas uppfattning om innehållet i kollektivavtal obetingat skulle gälla, att arbetsdomstolen skulle avskaffas, att skadeståndssanktioner mot arbetstagarna och deras organisationer skulle utmönstras, att de fackliga organisationerna skulle ha vetorätt i en lång rad frågor och att de offentliganställda skulle tillerkännas obegränsad strejkrätt, dvs. även i frågor

som det enligt lag tillkommer politiska organ, t. ex. riksdagen, regeringen eller kommunal församling, att besluta om.

Vpk:s förslag avvisades av riksdagen. I det av riksdagen i denna del godkända betänkandet uttalade inrikesutskottet (InU 1975/76: 45, s. 23) att det inte var möjligt att förena vpk:s förslag med det demokratiska och ekonomiska system som vi har här i landet och att det föll utanför utskottets uppgift att diskutera den omläggning av samhällssystemet som motionärernas förslag förutsatte. Enskildheterna i vpk:s förslag tog utskottet upp i anslutning till de olika paragraferna i lagarna. I samtliga fall avslogs vpk:s yrkanden.

Vpk återkommer nu i två motioner, 907 och 562, med förslag som i allt väsentligt har samma innehåll som de partiet lade fram förra året. Arbetsmarknadsutskottet delar den uppfattning som inrikesutskottet då redovisade och avstyrker med hänvisning därtill de båda motionerna. Till en fråga — utformningen av 32 § MBL — återkommer utskottet dock längre fram i betänkandet. I anslutning till motionen 562 som innehåller förslag med anknytning till arbetsmiljön vill utskottet dessutom tillägga att regeringen nyligen till riksdagen överlämnat en proposition om en ny arbetsmiljölag. Det finns alltså möjlighet att återkomma till dessa frågor i höst.

Som inledningsvis anförts fanns en bred uppslutning i riksdagen bakom huvuddragen i propositionen om medbestämmandelagen. Detta tog sig uttryck bl. a. i att den framlagda lagtexten godtogs utom på två punkter. Den ena gällde maximiregeln för skadestånd för enskilda arbetstagare vid olovliga stridsåtgärder (200-kronorsregeln) medan den andra var av närmast formell betydelse (58 §). Mot lagändringarna, som genomfördes på inrikesutskottets förslag, reserverade sig socialdemokraterna i utskottet. Detsamma gällde i fråga om vissa uttalanden som utskottet gjorde i anslutning till några av de i propositionen föreslagna lagrummen. Utskottets förslag till skrivning bifölls emellertid av riksdagen och ingår alltså bland motiven till lagen. Som framgår av nedanstående redovisning var de av utskottet förordade uttalandena av marginell betydelse i det stora sammanhang som arbetsrättsreformen utgjorde.

I motionen 544 tar socialdemokraterna nu upp de lagändringar och motivuttalanden som riksdagen mot deras vilja gjorde vid antagandet av medbestämmandelagen. Motionärerna anser att lagen skall ha den lydelse den hade i propositionsförslaget. Dessutom vill de att verkningarna av riksdagens uttalanden i olika frågor skall undanröjas. Innan dessa frågor behandlas tar utskottet upp två andra problem som också var föremål för skilda uppfattningar i lagstiftningsärendet förra året. Det ena är förhållandet mellan medbestämmandelagen och associationsrättslig lagstiftning, främst aktiebolagslagen, och det andra gäller utredning om föreningsrättsskyddets omfattning.

Förhållandet mellan medbestämmandelagen och aktiebolagslagen

Förhållandet mellan medbestämmandelagen och aktiebolagslagen tilldrog sig stor uppmärksamhet i slutskedet av lagstiftningsarbetet med medbestämmandelagen. Lagen utgår från principen att speciallag tar över allmän lag. Enligt 3 § medbestämmandelagen gäller därför att om i lag eller med stöd av lag meddelats föreskrift som avviker från medbestämmandelagen gäller den föreskriften. Mot bakgrund härav uppstod en diskussion om i vad mån den associationsrättsliga lagstiftningen lade hinder i vägen för kollektivavtal varigenom beslutanderätt på företagsledningsområdet helt eller delvis fördes över på de anställda eller företrädare för dem. Departementschefen, statsrådet Bengtsson, ansåg i propositionen att ett sådant överförande normalt var möjligt men att vissa begränsningar fanns. Lagrådet hade en snävare inställning och ifrågasatte i ett utförligt resonemang departementschefens ställningstagande på olika punkter. Departementschefen vidhöll sin uppfattning men utlovade en analys av hela problemområdet genom en särskild utredningsinsats.

Inrikesutskottet konstaterade att rättsläget var oklart och ansåg det angeläget att den osäkra situationen snarast klarades ut då den eljest kunde utgöra hinder mot kollektivavtal på medbestämmandeområdet. Det aviserade utredningsarbetet borde därför enligt utskottets uppfattning bedrivas skyndsamt och under medverkan av rättsvetenskaplig expertis och parterna på arbetsmarknaden. Det ansågs önskvärt att arbetet inriktades på att eventuella lagändringar skulle kunna träda i kraft samtidigt med medbestämmandelagen den 1 januari 1977.

Det begärda utredningsarbetet har genomförts och redovisas i bilaga till den nu framlagda propositionen. Det har visserligen inte visat sig möjligt att hålla det tidsschema riksdagen ansåg önskvärt, men detta synes inte ha medfört någon egentlig nackdel. Utredningens promemoria har remissbehandlats, och frågan har på nytt underställts lagrådet innan propositionen utarbetades. Sedan det slutliga resultatet av utredningsarbetet nu föreligger i form av propositionen 1976/77: 137 vill utskottet framhålla att den bedömning som gjordes av både dåvarande arbetsmarknadsminister Bengtsson och inrikesutskottet om behovet av utredningsinsatser var riktig.

Det är visserligen inte möjligt att med den teknik som valts för medbestämmandelagen, nämligen att de anställdas inflytande i viktiga händelser skall grundas på kollektivavtal, få en reglering som drar en entydig och klar gräns gentemot bl. a. aktiebolagslagen, men den diskussion och analys som utredningsarbetet givit upphov till bör väsentligt underlätta för parterna att hantera frågorna i förhandlingarna om medbestämmandeavtal.

I propositionen föreslås att 32 § medbestämmandelagen, som innehåller en rekommendation att medbestämmandeavtal bör ingås, skall för-

ses med ett tillägg. Avsikten med tillägget är att markera att medbestämmandeavtal om överlämnande av beslutanderätt till arbetstagarföreträdare eller särskilt inrättade partssammansatta organ är möjligt i den utsträckning och med de verkningar som utvecklas närmare i propositionen.

I den diskussion som förts efter riksdagens begäran om utredning förra året har den aktuella frågan om medbestämmandelagens förhållande till aktiebolagslagen stundom fått överdrivna proportioner. För det första bör slås fast att problemen är begränsade till företagsledningsområdet. Det finns som framhålls i propositionen inte anledning att sätta i fråga parternas fulla frihet att med bindande verkan träffa avtal på andra områden. Det kan gälla exempelvis personalpolitik, arbetsorganisation eller arbetsledning. På företagsledningsområdet föreligger inte heller problem så länge man rör sig med andra former av inflytande än direkta beslutsfunktioner. Som exempel kan nämnas avtal om förhandlingar, information eller rätt att delta i utredningsarbete av central betydelse inom företaget.

I propositionen diskuteras olika modeller för avtal som syftar till att ge de anställda inflytande på företagsledningsområdet inom aktiebolag. Den ena modellen är relativt enkel och innebär att arbetsgivaren åtar sig att anställa befattningshavare, t. ex. handläggare av personalfrågor, efter anvisning av arbetstagersidan. Arbetsgivaren är skyldig att följa sådana personförslag, mot vilka i och för sig ingen befogad invändning kan riktas. Skulle arbetsgivare sätta sig över detta blir han skadeståndsskyldig för brott mot medbestämmandeavtalet. Den person som utses får i regel ställning som arbetstagare hos arbetsgivaren, och han får bära ansvar för sina beslut och åtgärder enligt vanliga regler som gäller i anställningsförhållanden.

Den andra huvudmodellen som diskuteras gäller överlåtande genom medbestämmandeavtal av beslutsfunktioner på företagsledningsområdet till organ med företrädare för arbetstagarna med eller utan representation för arbetsgivaren. Utgångspunkten är liksom i propositionen förra året att denna konstruktion är möjlig. Arbetsgivaren kan alltså förbinda sig att efterleva beslut av sådant organ. Om arbetsgivaren vägrar att verkställa beslutet, blir han i princip skadeståndsskyldig. Utåt företräds emellertid bolaget fränsett vissa specialfall av sina egna organ. Detta är nödvändigt bl. a. med hänsyn till ansvarighetsfrågor. Det innebär att medbestämmandeavtalet får konstrueras så att arbetstagarnas inflytande gäller själva besluten, medan verkställigheten ankommer på arbetsgivaren. Därmed får arbetsgivaren möjlighet att i det enskilda fallet stoppa verkställigheten av beslut. Denna stoppningsrätt utövar arbetsgivaren dock under skadeståndsansvar, och det är endast i begränsad omfattning som han kan undgå skadeståndsskyldighet om han inte iakttar medbestämmandeavtalet.

Kärnfrågan i diskussionen har varit i vilken omfattning den verkställande ledningen eller styrelsen i ett aktiebolag kan underlåta att rätta sig efter beslut av medbestämmandeorgan utan att skadeståndsskyldighet utlöses. Detta hänger samman med att det finns andra regler i och utanför aktiebolagslagen som i vissa situationer ålägger bolagsledningen att handla på visst sätt. I första hand gäller grundsatsen i 3 § som innebär att bolagsledningen går fri från skadeståndsskyldighet om den bryter avtalet för att uppfylla tvingande bestämmelser i lag. Som exempel kan nämnas att aktiebolagslagen innehåller regler som obligatoriskt måste följas och som har till syfte att skydda bolagets kapital. Samma grundsats om företräde för tvingande lag gäller även när myndighet genom beslut ålagt ett bolag visst handlande. En bolagsstyrelse eller verkställande direktör kan inte heller förfoga över frågor som faller inom bolagsstämmans kompetensområde, exempelvis ändring i bolagsordningen eller beslut om likvidation. Detta sätter också en gräns för medbestämmandeorganens beslutanderätt.

Ytterligare fall som kan föranleda befrielse från skadeståndsskyldighet i vissa lägen är att bolagsledningen nödgas bryta mot medbestämmandeavtalet för att uppfylla kontraktssliga förpliktelser mot utomstående. Så är fallet om avtalet med tredje man kan sägas vara en av förutsättningarna för medbestämmandeavtalet. Självfallet kan däremot en bolagsledning inte undgå skadeståndsansvar, om man i efterhand ingår ett avtal med utomstående i medvetande om att det avtalet inte kan uppfyllas utan att medbestämmandeavtalet åsidosätts.

De svåraste gränsdragningsproblemen torde gälla i vilka fall styrelsen eller den verkställande ledningen med åberopande av sitt allmänna ansvar för bolagets skötsel utan skadeståndspåföljd kan inskrida mot beslut av medbestämmandeorgan. Allmänt sett måste möjligheterna i detta hänseende bedömas restriktivt med hänsyn till intresset att medbestämmandeavtal liksom andra avtal bör upprätthållas. I vissa undantagsfall då det föreligger risk att det av medbestämmandeorganet fattade beslutet kommer att medföra omfattande skador för bolaget bör ledningen dock ha möjlighet att stoppa verkställigheten av beslutet. I sådana fall liksom när det gäller inskridanden med åberopande av en lagregel som obligatoriskt föreskriver visst handlande, t. ex. inbetalning av skattemedel, måste emellertid arbetsgivaren visa att han haft mycket goda skäl för sin bedömning.

I 57 § föreslås en komplettering för att lösa vissa ansvarsfrågor när det gäller beslut som fattas av representanter för arbetstagarna i partssammansatta organ eller i övrigt. I sådana fall skall vederbörande arbetstagarorganisation svara för skada som organisationens företrädare tillfogar arbetsgivare genom missbruk av sin ställning eller genom grov vårdslöshet.

Utskottet godtar med hänvisning till det anförda de resonemang som

departementschefen för i propositionen. Den i propositionen gjorda analysen visar att den associationsrättsliga lagstiftningen inte är något hinder mot omfattande avtal på företagsledningsområdet. Att det finns vissa gränser för medbestämmandeavtal till följd av bl. a. regler i den associationsrättsliga lagstiftningen stod klart redan förra året då propositionen om medbestämmandelagen lades fram. Genom den förevarande propositionen klargörs var problemen ligger och ges anvisningar till framgångsvägar för avtal även på företagsledningsområdet.

Såsom tidigare framhållits är en grad av rättslig osäkerhet på det ifrågavarande området förbunden med den teknik som valts i lagstiftningsarbetet och som bygger på dels att den associationsrättsliga lagstiftningen t. v. inte skall förändras, dels att parterna själva genom avtal skall avgöra hur medbestämmandet skall förverkligas i praktiken.

Utskottet delar departementschefens uppfattning att det mot bakgrund av vad som förekommit i lagstiftningsärendet är lämpligt med ett tillägg till 32 § för att markera att medbestämmandeavtal kan träffas om överlämnande av beslutanderätt till arbetstagarföreträdare eller särskilt inrättade partssammansatta organ.

I vpk:s partimotion 1610 yrkas avslag på propositionen. Motionärerna föreslår att 32 § medbestämmandelagen får en utformning som stämmer med den principiella uppfattning om arbetsrätten som vpk har och som inledningsvis redovisats. Vpk-motionen 906 innehåller ett liknande yrkande. Med hänvisning till vad utskottet tidigare anfört om förslagen från vpk:s sida på det arbetsrättsliga området avstyrks motionsyrkandena.

I den med anledning av propositionen väckta socialdemokratiska partimotionen 1609 yrkas att tillägget till 32 § skall ges följande lydelse:

I kollektivavtal om medbestämmanderätt kan parterna, utan hinder av vad som föreskrives i aktiebolagslagen, lagen om ekonomiska föreningar eller annan associationsrättslig lagstiftning, bestämma att beslut i viss fråga eller i visst slag av frågor, som annars skulle fattas av styrelsen eller verkställande direktören, skall fattas av företrädare för arbetstagarna eller av särskilt inrättat partssammansatt organ.

Ett liknande yrkande har herr Lidbom (s) framställt i den i början av året väckta motionen 540. Enligt hans uppfattning bör dock den nya bestämmelsen tillföras 3 §.

Utskottet kan inte förorda att bestämmelsen får en sådan utformning som föreslås i motionerna. Formuleringarna kan, som anförs i propositionen, ge intryck av att avtal kan träffas i strid med uttryckligt tvingande bestämmelser i den associationsrättsliga lagstiftningen, vilket i och för sig inte är syftet med motionsförslagen.

När det gäller den i propositionen föreslagna utformningen av tillägget till 32 § kan det diskuteras om hänvisningen till 3 § bör tas med. Frågan är närmast av redaktionell natur. 3 § ger uttryck för principen att special-

lag går före medbestämmandelagen. Lagrummet gäller generellt och är alltså tillämpligt oavsett den föreslagna hänvisningen. Å andra sidan kan det hävdas att hänvisningen bör vara med i tydlighetens intresse och för att göra reglerna mera lättillgängliga. Med beaktande härav och då lagrådet inte haft någon erinran mot lagtexten godtar utskottet att tillägget till 32 § får den lydelse som föreslås i propositionen.

Övriga i propositionen framlagda lagförslag godtas av utskottet. Utskottet har heller inte något att erinra mot vad som i propositionen anförs om medbestämmandeavtal på den offentliga sektorn.

Sist i detta avsnitt tar utskottet upp en motion som rör aktiebolagslagens framtida utformning.

Herr Wästberg i Stockholm m. fl. (fp) yrkar i motionen 335 att riksdagen skall begära en *parlamentarisk utredning av frågan om en ny aktiebolagslag*. Motionärerna anser att en ny lag är nödvändig om man skall kunna förverkliga målet att ge de anställda en med kapitalägaren likvärdig ställning.

Enligt utskottets mening står det klart att aktiebolagslagstiftningen på sikt måste reformeras som en följd av övriga reformer på medbestämmandecområdet. Man bör emellertid avvakta den utveckling som nu kan väntas genom bl. a. medbestämmandeavtal innan ställning tas till inriktningen av utredningsarbetet. Utskottet utgår från att frågan följs med uppmärksamhet i regeringens kansli.

Med hänsyn till det anförda bör motionen inte föranleda någon åtgärd.

Utredning om vissa föreningsrättsliga frågor

De tidigare reglerna om föreningsrätt överfördes i allt väsentligt oförändrade från lagen om förenings- och förhandlingsrätt till medbestämmandelagen. Reglerna avser att garantera rätten för arbetsgivare och arbetstagare att utan ingrepp från motsidan fritt organisera sig och bedriva verksamhet i bildade organisationer. De gällande reglerna har till syfte att skydda rätten att organisera sig men ger inte något skydd för anspråk på att få vara oorganiserad (negativ föreningsrätt). Reglerna ger endast skydd i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare. De skyddar därför inte den som saknar anställningsavtal. Lagstadgat föreningsrättsskydd för arbetssökande saknas alltså.

I anslutning till motioner om skydd för anspråk att stå utanför organisationer och föreningsrättsskydd för arbetssökande förordade inrikesutskottet (InU 1975/76: 45, s. 28—29) att dessa frågor skulle utredas av den nya arbetsrättskommittén, i vars uppdrag det skulle ingå att undersöka vissa föreningsrättsliga spörsmål.

Socialdemokraterna motsatte sig i en reservation ett sådant utredningsuppdrag, och i motionen 544 yrkas nu att uppdraget skall återkallas. Motionärerna anser att en utvidgning av föreningsrättsskyddet på det

sätt som begärs skulle inskränka organisationernas frihet att själva bestämma om sina inre angelägenheter m. m.

Som inrikesutskottet framhöll förra året är frågan om föreningsrättskyddets utsträckning av komplicerad natur och innefattar känsliga avvägningar mellan olika intressen. Detta förhållande gör det enligt arbetsmarknadsutskottets uppfattning angeläget — även om frågorna inte fullt ut kan lösas som motionärerna förra året tänkte sig — att man genom utredningsarbete ytterligare belyser problemen. Utskottet finner därför inte skäl att biträda yrkandet att riksdagen skall begära att utredningsuppdraget återkallas.

Uppskovsreglernas tillämpning vid central förhandling

Reglerna om primär förhandlingsskyldighet vid viktigare förändring av verksamheten (11 § MBL) innebär att arbetsgivaren inte får fatta beslut förrän förhandlingar genomförts. Uppskovsskyldigheten gäller under hela förhandlingsskedet, dvs. både när fråga behandlas på lokal och central nivå. Undantag för uppskovsskyldigheten medges dock om det föreligger "synnerliga skäl". Därmed avses situationer som arbetsgivaren inte rimligen kunnat förutse. Exempel härpå är situationer som innebär risk för säkerheten på arbetsplatsen. Detsamma gäller om viktiga samhällsfunktioner eller därmed jämförliga intressen står på spel. Departementschefen tog i propositionen om medbestämmandelagen även fram begreppet skyddsarbete som en parallell i sammanhanget. Det framhölls också att det kan tänkas även andra undantagssituationer där en arbetsgivare oförutsett försätts i ett läge där det står klart att beslut måste fattas omedelbart. Det betonades dock att undantagsregeln skall tolkas restriktivt.

När förhandling tas upp på arbetstagarpartens initiativ enligt 12 § MBL har arbetsgivaren inte samma möjligheter att planera in en förhandling före beslutet och kan därför ha svårare att iaktta uppskovsregeln. Arbetstagarparten har generellt sett heller inte samma intresse av uppskov i det enskilda fall som föranlett begäran om förhandling. Mot denna bakgrund har möjligheterna till undantag från uppskovsskyldigheten ansetts böra vara mera omfattande vid förhandling enligt 12 §. I lagtexten anges detta genom uttrycket "särskilda skäl".

Det bör tilläggas att den omständigheten att en arbetsgivare är befriad från uppskovsskyldighet inte befriar honom från att i efterhand fullgöra förhandlingsskyldigheten. Arbetsgivaren är också skadeståndsskyldig om han utnyttjar undantagsreglerna på ett felaktigt sätt.

Vid riksdagsbehandlingen förra året väcktes motioner som speglade en oro för att uppskovsskyldigheten skulle vara till men för effektiviteten i förctagen. Inrikesutskottet avstyrkte motionsyrkandena men uttalade i fråga om tolkningen av begreppen synnerliga och särskilda skäl i samband med central förhandling att det med hänsyn till tidsfaktorn ter

sig rimligt att arbetsgivaren får en något större möjlighet att utnyttja undantagsreglerna från uppskovsskyldigheten då en fråga går till central förhandling. Avgörande härvidlag blir frågans karaktär och förhandlingarnas längd. Utskottet betonade dock att bestämmelserna om synnerliga och särskilda skäl utgjorde undantag från den normala uppskovsskyldigheten, som alltså i princip gäller även i samband med central förhandling.

Socialdemokraterna i inrikesutskottet reserverade sig och ville inte att utskottet skulle göra något uttalande om uppskovsreglernas tillämpning i samband med central förhandling.

Ställningstagandet i reservationen följs nu upp av socialdemokraterna i motionen 544. Man begär åtgärder för att effekterna av riksdagsuttalandet skall undanröjas.

Utskottet finner inte skäl att bifalla motionsyrkandet. Det förefaller rimligt att avvakta hur praxis på det ifrågavarande området utfaller innan ändring i lagen aktualiseras. Det bör f. ö. anmärkas att det uttalande inrikesutskottet gjorde har en begränsad betydelse, som på intet sätt rubbar principerna för uppskovsskyldigheten.

Regler om information och tystnadsplikt

Arbetsgivarens informationsplikt enligt medbestämmandelagen gäller uppgifter som arbetstagarparten "behöver" för den fackliga verksamheten på arbetsplatsen. Vid tolkning av detta uttryck får man, som framgår av departementschefens och lagrådets yttranden, på objektiva grunder göra en avvägning av olika intressen. Utanför informations-skyldigheten faller privata förhållanden, dispositioner i anslutning till konfliktsituationer, vissa situationer där jävsaspekter gör sig gällande, utvecklings- och forskningsarbete av synnerligen hemlig natur samt uppgifter i samband med anbudsgivning i konkurrens med andra företag. Den gjorda uppräkningsfickan enligt inrikesutskottets uppfattning inte anses uttömmande men visade vilka slags fall som kan föranleda försiktighet vid informationen. De angivna fallen visade enligt utskottet också att risken för skada kommer med vid bedömning av huruvida viss uppgift skall lämnas ut.

Vid behandlingen av detta avsnitt i propositionen gjorde riksdagen det uttalandet att undantagen från informationsskyldigheten inte bör vara alltför begränsade med hänsyn till de stora värden som kan stå på spel.

Mot detta sista uttalande opponerar sig socialdemokraterna i motionen 544 och begär att det skall undanröjas.

Enligt utskottets uppfattning lägger motionärerna in alltför mycket i det refererade utskottsuttalandet. Den omständigheten att en viss åtgärd rör stora värden är inte något självständigt skäl att begränsa informationen. Begränsningsrätten gäller fall av den typ som anges i propositionen. Vid bedömningen av de enskilda fallen är skaderisken en

faktor som bör vägas in. Detta framgår f. ö. redan av propositionen. Det är givet att skaderisken får sin särskilda betydelse när stora värden står på spel.

Med hänvisning till det anförda och till vad utskottet tidigare sagt om att praxis bör avvaktas avstyrks motionen i den aktuella delen.

Socialdemokraterna tar också upp en fråga som rör tystnadsplikts omfattning. Sekretessreglerna bygger på principen att parterna efter förhandling skall söka fastställa om informationen skall behöva begränsas i fråga om personkretsen. Kan överenskommelse inte uppnås avgörs frågan av arbetsdomstolen. Till dess frågan avgjorts gäller i princip tystnadsplikt. Tystnadsplikten gäller emellertid inte inom de fackliga organisationernas styrelser. Styrelseledamot som mottagit information under tystnadsplikt har alltså rätt att föra informationen vidare till annan styrelseledamot.

De redovisade reglerna, som föreslogs i propositionen, antogs i oförändrat skick av riksdagen. Inrikesutskottet gjorde emellertid det uttalandet att det i vissa situationer kan finnas anledning att begränsa informationen till en mindre krets än lagen förutsätter. Utskottet räknade med att parterna skall kunna lösa sådana speciella fall genom överenskommelser och påpekade att de berörda informations- och tystnadspliktsreglerna i lagen i sin helhet är dispositiva.

Socialdemokraterna reserverade sig mot utskottets uttalande, och i motionen 544 yrkas nu att riksdagen skall begära lagstiftning för att undanröja effekterna av det tidigare riksdagsuttalandet.

Utskottet vill framhålla att det berörda riksdagsuttalandet inte rubbar lagens innebörd utan tar sikte på de kompletterande avtal som kan komma till stånd i anslutning till reglerna om tystnadsplikt. Det förutsätter alltså en överenskommelse mellan parterna om man för visst fall vill begränsa informationen till en mindre krets av fackliga företrädare än vad lagens regler automatiskt leder till, t. ex. vid information på koncernnivå. Om man som motionärerna begär vill inskrida mot det berörda uttalandet kan det knappast ske på annat sätt än att avtalsfriheten beskärs. Det har inte framkommit något skäl för att man bör gå fram på detta sätt, och motionen avstyrks därför även i denna del.

Skadestandsreglerna

Skadestandsreglernas utformning tilldrog sig en hel del uppmärksamhet vid behandlingen av medbestämmandelagen förra året i riksdagen. Beträffande reglernas tillämpning anförde inrikesutskottet i sitt i denna del godkända betänkande (InU 1975/76: 45 s. 49):

I anslutning till motionsyrkandena vill utskottet vidare framhålla, att det för utskottet ter sig naturligt att arbetsdomstolen i lagstiftningens inledningsskede ser relativt mildt på lag- och avtalsbrott. Detta är befogat med hänsyn till att reglerna i många fall är allmänt hållna och därför

kan vara svåra att tillämpa innan vägledande praxis utformats. Till detta kommer det allmänna skälet att lagstiftningen innebär en mängd nyheter som det kommer att ta tid att sprida kännedom om. Vad här anförts får emellertid inte skymma det faktum att skadeståndssanktionen är ett oundgängligt hjälpmedel om lagstiftningen skall bli effektiv. Detta förutsätter att arbetsdomstolen, oavsett vilken part som felat, kan döma ut verksamma skadestånd om det bedöms viktigt för att främja att lag eller avtal efterlevs. Utskottet utgår från att arbetsdomstolen tar hänsyn till faktorer av ovan nämnt slag vid tillämpningen av skadestandsreglerna.

Socialdemokraterna reserverade sig till förmån för en mer kortfattad skrivning i vilken det anfördes:

Det får ankomma på arbetsdomstolen att med beaktande av de motiv som anförts i propositionen utforma tillämpningen av skadestandsreglerna. Den omständigheten att en lag endast varit i kraft en kort tid är en faktor som kan ha betydelse vid tillämpningen av jämkningsregeln i 60 §.

I motionen 544 vidgår man att den omständigheten att lagen varit i kraft en kort tid naturligtvis kan vara en faktor som kan ha betydelse vid tillämpningen av jämkningsregeln i 60 § men hävdar att anvisningar därutöver från riksdagens sida i sak är onödiga och från konstitutionell synpunkt tvivelaktiga. Motionärerna begär en formell lagändring för att riksdagen skall få tillfälle att ändra sitt tidigare uttalande.

Utskottet, som utgår från att motionärerna inte vänder sig mot den delen av inrikesutskottets uttalande som gäller betydelsen av skadeståndssanktionen som sådan, har svårt att förstå yrkandet. Motionärerna synes vara ense med inrikesutskottet att den omständigheten att lagen varit i kraft en kort tid kan vara ett skäl att jämka skadestånd. Att inrikesutskottet något utvecklat varför det sagda förhållandet kan vara en jämkningsgrund torde inte innebära någon nämnvärd skillnad i sak och är i vart fall inte konstitutionellt tvivelaktigt. Under alla omständigheter kan det inte anses påkallat att tillgripa ny lagstiftning för den marginella åsiktsskillnad som kan finnas på denna punkt.

I två paragrafer på skadeståndsområdet ändrade inrikesutskottet i avslutning till motioner propositionens förslag förra året. I 58 § föreslogs den ändringen att det av lagtexten skulle framgå att arbetsgivare inte var skadeståndsskyldig om han mot en organisations vilja utkrävt arbete under åberopande av synnerliga skäl och det i efterhand visat sig att han gjort en felbedömning, som dock var ursäktlig. Motionärerna åberopade att en motsvarande regel fanns i 57 §, nämligen för det fall en arbetstagarorganisation gjort en felbedömning vid användandet av reglerna om tolkningsföreträdare. Skadestånd skall då inte utgå om organisationen haft fog för sin ståndpunkt.

Inrikesutskottet föreslog att den begärda justeringen av 58 § skulle genomföras — även om den i propositionen föreslagna lydelsen i kombination med den allmänna jämkningsregeln i 60 § i och för sig kunde

leda till samma praktiska resultat som motionärerna åsyftade.

I reservation motsatte sig socialdemokraterna ändring av propositionens lagtext. De hävdade att den begärda ändringen var av formellt slag och saknade praktisk betydelse med hänsyn till jämningsregeln i 60 §.

I motionen 544 begär nu socialdemokraterna att 58 § skall ändras så att den får den lydelse den hade i propositionens förslag till medbestämmandelagen.

Utskottet finner inte anledning att bifalla yrkandet utan hänvisar till vad socialdemokraterna anförde i reservationen förra året, nämligen att frågan saknar praktisk betydelse.

Slutligen i detta avsnitt tar utskottet upp frågan om den s. k. 200-kronorsregeln. Denna regel, som fanns i den tidigare kollektivavtalslagen, bibehölls i propositionsförslaget. Regeln, som hade praktisk betydelse i samband med olovliga konflikter, innebar att enskild arbetstagare aldrig kunde ådömas högre skadestånd än 200 kr.

På inrikesutskottets förslag avskaffades denna regel. Detta innebär inte att skadestånd kan utdömas med obegränsade belopp. Tvärtom underströk utskottet på flera ställen i betänkandet att skadeståndsbeloppen bör hållas på en måttlig nivå. Utskottet uttalade också att skadeståndets uppgift i huvudsak skall vara att stryka under principen att avtal skall hållas. Skadeståndet är alltså av ideellt slag och kan liksom tidigare i allmänhet inte väntas ge annat än begränsad ekonomisk gottgörelse för uppkomna skador.

I motionen 544 yrkas att 200-kronorsregeln skall återinföras.

Utskottet avstyrker motionsyrkandet. Det är för tidigt att dra några slutsatser om effekten av avskaffandet av 200-kronorsregeln, då arbetsdomstolen ännu inte avgjort något mål där reglerna i sin nya lydelse prövats.

Förhandling vid överlåtelse av aktier

Överlåtelse av företag är otvivelaktigt en fråga av sådan dignitet att den bör omfattas av primär förhandlingsskyldighet. Så är emellertid inte alltid fallet. Om företaget är ett aktiebolag kan överlåtelse ske genom att hela eller viss del av aktiestocken överlåts. I detta fall gäller inte medbestämmandelagens regler om primär förhandlingsskyldighet, om parterna i överlåtelsen inte har ställning som arbetsgivare. Denna svaghet i systemet påtalas i den socialdemokratiska motionen 544. Motionärerna vill att förslag om lagstiftning i ämnet skall läggas fram.

Motionsyrkandet tar i första hand sikte på mindre och medelstora företag. När det gäller större företag hänvisar motionärerna till motionen 1327 som remitterats till näringsutskottet. I sitt i denna del enhälliga betänkande (NU 1976/77: 30) anför näringsutskottet i den aktuella frågan:

Vad gäller frågor om insyn och inflytande för samhället och de anställda vid fusioner och företagsförvärv vill utskottet till en början framhålla, att staten och de anställda redan genom de senaste årens lagstiftning om medbestämmande i arbetslivet och om styrelserepresentation för samhället och de anställda i vissa företag har erhållit en jämfört med tidigare betydligt utökad möjlighet till inflytande även i sådana situationer som avses i motionerna. Vad beträffar fusionskontroll i allmänhet bör framhållas att de rent konkurrensrättsliga aspekterna på fusioner och företagsförvärv kommer att behandlas av konkurrensutredningen, varför någon åtgärd från riksdagens sida i detta hänseende nu inte synes påkallad. Uppenbart är emellertid, att fusioner och företagsförvärv ofta får andra och för samhället och de anställda mer ödesdiga konsekvenser än de som betingas av att konkurrensen minskar eller upphör på marknaden. Detta gäller självfallet främst i fråga om sysselsättningen, särskilt på små orter. De negativa verkningarna för sysselsättningen av företagsförvärv och företagsnedläggelser måste på allt vis motverkas. En väg till lösning kan vara en lagstiftning i linje med den som skisseras i motionen 1976/77: 1327. Utskottet räknar med att frågan om åtgärder för kontroll av företagsfusioner etc. tas upp till samlad bedömning så snart resultatet av konkurrensutredningens arbete föreligger.

Arbetsmarknadsutskottet har inhämtat att konkurrensutredningen beräknas slutföra sitt arbete i höst. Utredningen kan emellertid inte väntas gå in på de renodlat arbetsrättsliga aspekterna på frågan. Utskottet förutsätter att de överväganden som skall följa sedan utredningen presenterat sina förslag kommer att omfatta arbetsrättsliga frågeställningar av det slag som tagits upp i motionen 544 och att regeringen vid behov föranstaltar om kompletterande utredning. Vad utskottet anfört i denna fråga bör regeringen underrättas om.

Medbestämmande inom de allmänna försäkringskassorna

Fröken Engman (s) tar i motionen 223 upp frågan om anpassning av lagen om allmän försäkring till medbestämmandelagen för att möjliggöra medbestämmandeavtal på de allmänna försäkringskassornas område. En av de frågor som berörs är möjligheten att delegera beslutanderätt till medbestämmandeorgan.

Utskottet har inhämtat att vissa överväganden pågår om innebörden och utformningen av de aktuella reglerna i lagen om allmän försäkring. Enligt utskottets uppfattning bör de anställda i försäkringskassorna ha samma möjligheter som andra offentliganställda att få inflytande genom medbestämmandeavtal. Om de ovan nämnda övervägandena ger vid handen att detta inte är möjligt utan ändring i lagen, förutsätter utskottet att förslag om sådan ändring snarast förelägges riksdagen. Med det anförda får motionens syfte anses tillgodosett. Någon ytterligare åtgärd från riksdagens sida på grund av motionen synes inte påkallad.

Företagsdemokrati i statliga företag

I motionen 1263 yrkar fru Bernström (fp) att riksdagen hos regeringen skall begära förslag om utvidgad arbetsdemokratisk experimentverksamhet i de statliga företagen.

Det ingår i de uppgifter som statsmakterna tilldelade Statsföretag AB att främja arbetstillfredsställelse och medinflytande för de anställda. Sedan åtskilliga år tillbaka utförs också ett arbete med den inriktningen i de statliga företagen. Sedan år 1974 driver parterna på den statliga arbetsmarknaden gemensamt Utvecklingsrådet för statsägda bolag för att främja utvecklingen inom det företagsdemokratiska området. Rådet är huvudman för olika projekt vilka enligt överenskommelse mellan parterna i första hand skall beröra följande huvudområden:

- åtgärder för ökat inflytande till den direkt berörde anställde som individ
- åtgärder för ökat inflytande i frågor som berör de anställda som grupp
- åtgärder för ökat inflytande i frågor som gäller företagets ledning.

Enligt utskottets uppfattning är det parternas sak att inom ramen för gällande lagstiftning ta initiativ till och driva projekt av det slag motionären tänker sig. Detta gäller naturligtvis i särskilt hög grad efter medbestämmandelagens tillkomst. Med hänvisning härtill och till vad ovan i övrigt anförts avstyrker utskottet motionsyrkandet.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *principerna för arbetsrättsreformen* att riksdagen avslår dels motionen 1976/77: 907, utom såvitt angår 32 och 57 §§ medbestämmandelagen, dels motionen 1976/77: 562,
2. att riksdagen med avslag på motionerna 1976/77: 540, 1976/77: 907 i fråga om 32 och 57 §§ medbestämmandelagen, 1976/77: 1609 samt 1976/77: 1610 antar det i propositionen 1976/77: 137 framlagda lagförslaget,
3. beträffande *utredning om en ny aktiebolagslag* att motionen 1976/77: 335 inte föranleder någon riksdagens åtgärd,
4. beträffande *utredning om vissa föreningsrättsliga frågor* att riksdagen avslår motionen 1976/77: 544, yrkandet 1,
5. beträffande *uppskvsreglernas tillämpning vid central förhandling* att riksdagen avslår motionen 1976/77: 544, yrkandet 2 i motsvarande del,
6. beträffande *regler om information och tystnadsplikt* att riksdagen avslår motionen 1976/77: 544, yrkandet 2 i motsvarande delar,

7. beträffande *skadeståndsreglerna* att riksdagen avslår motionen 1976/77: 544, yrkandet 2 i motsvarande del, samt yrkandena 3 och 4,
8. beträffande *lagstiftning om förhandlingsskyldighet vid överlåtelser av aktier m. m.* att riksdagen med anledning av motionen 1976/77: 544, yrkandet 8, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför, t,
9. beträffande *anpassning av lagen om allmän försäkring till medbestämmandelagen* att motionen 1976/77: 223 inte förleder någon riksdagens åtgärd,
10. beträffande *företagsdemokratien i statliga företag* att riksdagen avslår motionen 1976/77: 1263.

Stockholm den 18 maj 1977

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

ROLF WIRTÉN

Närvarande: herrar Wirtén (fp), Fagerlund (s), Wennerfors (m), Ingemund Bengtsson i Varberg (s), Stridsman (c), Gustafsson i Sjöfle (c), Fridolfsson (m), fru Ludvigsson (s), herrar Fransson (c), Jonsson i Alingsås (fp), Granstedt (c), fru Berglund (s), herr Johansson i Arvika (s), fru Flodström (s) och herr Ulander (s).

Reservationer

Herrar Fagerlund, Ingemund Bengtsson i Varberg, fru Ludvigsson, fru Berglund, herr Johansson i Arvika, fru Flodström och herr Ulander (alla s) har avgivit följande reservationer till betänkandet.

1. Principerna för arbetsrättsreformen (motiveringen till mom. 1)

Reservanterna anser att den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar "Som inledningsvis" och slutar "arbetsrättsreformen utgjorde" bort ha följande lydelse:

Som inledningsvis anförts stod en betydande majoritet i riksdagen bakom huvuddragen i den proposition om medbestämmandelagen som den socialdemokratiska regeringen lade fram förra året. Detta hindrar inte att det från de borgerliga partiernas sida sattes in allvarliga attacker mot propositionen vilka syftade till att urholka den föreslagna lagen. Till utskottets betänkande var fogat inte mindre än 60 reservationer. På några punkter förenade sig de borgerliga partierna och lyckades med lotens hjälp genomdriva försämringar i lagen sett från arbetstagarnas syn-

punkt. Även om en del av dessa punkter kan sägas ha begränsad betydelse framstår de sammantagna som en klar försämring av den reform som socialdemokraterna förde fram med stöd av löntagarnas organisationer.

2. Förhållandet mellan medbestämmandelagen och aktiebolagslagen (mom. 2)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar "Utskottet godtar" och på s. 12 slutar "i praktiken" bort ha följande lydelse:

Det anförda visar att det inte finns något hinder mot omfattande medbestämmandeavtal på företagsledningsområdet. Detta utsades redan i propositionen som låg till grund för medbestämmandelagen. De resonemang som dåvarande departementschefen på denna punkt förde ansluter sig utskottet till. Utgångspunkten är alltså klar: har parterna tecknat medbestämmandeavtal skall detta gälla, dock att, som framgår av det ovan anförda, vissa begränsningar finns med hänsyn till tvingande lag m. m.

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 12 börjar "Utskottet kan" och på s. 13 slutar "i propositionen" bort ha följande lydelse:

Mot bakgrund av den debatt som förts om möjligheterna att med hänsyn till aktiebolagslagen teckna medbestämmandeavtal på företagsledningsområdet är det viktigt att lagen ger uttryck för principen att de associationsrättsliga reglerna — fränsett vissa undantag — inte utgör hinder mot medbestämmandeavtal på företagsledningsområdet. De båda socialdemokratiska motionerna innehåller förslag av denna innebörd, och utskottet ansluter sig för sin del till den i partimotionen 1609 föreslagna lydelsen.

Det har hävdats att denna text kan ge intryck att avtal skall kunna träffas även i strid mot otvetydigt tvingande bestämmelser i associationsrättsliga lagar. Denna invändning är inte bärkraftig. Risker för att bestämmelserna skulle kunna ges denna innebörd förebyggs genom dels begränsningen till styrelsens och verkställande direktörens kompetens, dels begränsningen till "viss fråga" eller "visst slag av frågor". I vart fall bör risken för en felaktig tolkning vara undanröjd med de uttalanden som här gjorts.

Den invändning som kan göras är att den föreslagna lagtexten passar mindre väl för handelsbolag och enskilda näringsidkare. Det ligger emellertid i sakens natur att frågor som kan bli föremål för medbestämmandeavtal när det gäller aktiebolag och ekonomiska föreningar också skall kunna bli det när det gäller andra typer av företag. De nödvändiga analogisluten får göras i tillämpningen.

dels ock att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. att riksdagen

dels med avslag på motionen 1976/77: 907, i fråga om 32 och 57 §§ medbestämmandelagen, och motionen 1976/77: 1610,

dels med anledning av motionen 1976/77: 540 och propositionen 1976/77: 137 samt med bifall till motionen 1976/77: 1609 antar det i propositionen framlagda lagförslaget med den ändringen att 32 § medbestämmandelagen erhåller följande som reservanternas förslag betecknade lydelse:

Regeringens förslag

Reservanternas förslag

32 §

Mellan parter som träffar kollektivavtal om löner och allmänna anställningsvillkor bör, om arbetstagarparten begär det, även träffas kollektivavtal om medbestämmanderätt för arbetstagarna i frågor som avser ingående och upphörande av anställningsavtal, ledningen och fördelningen av arbetet och verksamhetens bedrivande i övrigt.

I kollektivavtal om medbestämmanderätt kan parterna, *med beaktande av vad som föreskrives i 3 §*, bestämma att beslut, som *annars skulle fattas av arbetsgivaren*, skall fattas av företrädare för arbetstagarna eller av särskilt inrättat partssammansatt organ.

I kollektivavtal om medbestämmanderätt kan parterna, *utan hinder av vad som föreskrives i aktiebolagslagen, lagen om ekonomiska föreningar eller annan associationsrättslig lagstiftning*, bestämma att beslut i *viss fråga eller i visst slag av frågor*, som *annars skulle fattas av styrelsen eller verkställande direktören*, skall fattas av företrädare för arbetstagarna eller av särskilt inrättat partssammansatt organ.

3. Utredning om vissa föreningsrättsliga frågor (mom. 4)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 14 som börjar "Som inrikesutskottet" och slutar "utredningsuppdraget återkallas" bort ha följande lydelse:

I den nämnda av socialdemokraterna förra året avgivna reservationen (nr 3) anfördes följande:

Den föreslagna medbestämmandelagen har till uppgift att slå fast vissa grundläggande regler om arbetstagarnas rätt till inflytande i arbetslivet och att bilda en utgångspunkt för förhandlingar och kollektivavtal om medbestämmanderätt. Rätten till förhandlingar i alla frågor som berör förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare är en hörnsten i lagen. Förhandlingsrätten bygger i sin tur på att rätten att sluta sig samman i organisationer på arbetsmarknaden och att delta i organisationernas

verksamhet respekteras. Lagens regler om skydd för föreningsrätten skall ses som en grundval för systemet med kollektiva förhandlingar och avtal mellan arbetsgivaren och arbetstagarnas fackliga organisationer.

Sträcker man ut skyddet för föreningsrätten utanför den ram, som angetts i 1936 års förenings- och förhandlingsrättslag och i förslaget till medbestämmandelag, lämnar man denna anknytning till fackliga förhandlingar och avtal och ger föreningsrättsskyddet nya uppgifter. Som arbetsrättskommittén har belyst i sitt betänkande har man här att göra med flera problem som hänger nära samman. Frågorna om föreningsrättsligt skydd för arbetssökande, om bruket av organisationsklausuler och om ett direkt skydd i lagen för organisationernas verksamhet är delvis olika aspekter av samma problematik. Arbetsrättskommittén har också visat hur dessa frågor och den allmänna frågan om ett skydd för anspråk på att få vara oorganiserad leder över till problem som till stora delar ligger utanför det arbetsrättsliga fältet. Man kommer bl. a. in på djupgående problem kring organisationernas frihet att själva bestämma om sina inre angelägenheter, frågor kring förhållandet mellan organisationerna och deras enskilda medlemmar etc. Hela detta ämnesområde måste anses vara sådant att det inte kan passas in inom ramen för det fortsatta utredningsarbete på det arbetsrättsliga området som nu förestår. Vi anser alltså att frågorna kring den negativa föreningsrätten och föreningsrättsskyddet för arbetssökande inte bör utredas i detta sammanhang.

Utskottet ansluter sig helt till den uppfattning som här ovan kommer till uttryck. Den del av den nya arbetsrättskommitténs uppdrag som avser fortsatt utredningsarbete rörande den negativa föreningsrätten och föreningsrättsskyddet för arbetssökande bör alltså återkallas. Regeringen bör underrättas härom.

dels att utskottets hemställan under 4. bort ha följande lydelse:

4. beträffande *utredning om vissa föreningsrättsliga frågor* att riksdagen med bifall till motionen 1976/77: 544, yrkandet 1, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

4. Uppskovsreglernas tillämpning vid central förhandling (mom. 5)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 15 som börjar "Utskottet finner" och slutar "för uppskovsskyldigheten" bort ha följande lydelse:

De av inrikesutskottet förra året gjorda uttalandena kan ge arbetsgivare, incitament till att förhåla förhandlingsarbetet för att därigenom skaffa sig ökat utrymme att ensidigt fatta beslut. Från principiell synpunkt är det också ägnat att inge betänkligheter att de i sammanhanget aktuella nyckelorden "synnerliga skäl" resp. "särskilda skäl" ges olika valörer beroende på det skede förhandlingarna befinner sig i. Dylika konsekvenser av förra årets riksdagsbehandling kan inte godtas. De i lagen centrala bestämmelserna om arbetsgivarnas förhandlingsskyldighet bör tillämpas på det sätt som avsågs i propositionen 1975/76: 105.

Detta kräver nu att särskilda lagstiftningsåtgärder vidtas. Förslag härom bör skyndsamt föreläggas riksdagen. Vad utskottet anför bör regeringen underrättas om.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *uppskottsreglernas tillämpning vid central förhandling* att riksdagen med bifall, till motionen 1976/77: 544, yrkandet 2 i motsvarande del, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

5. Regler om information och tystnadsplikt (mom. 6)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 15 börjar "Enligt utskottets" och på s. 16 slutar "aktuella delen" bort ha följande lydelse:

Rätten till information är själva basen för arbetstagarnas möjligheter till inflytande på arbetsplatsen. De anställda bör därför ha en långtgående rätt till information och insyn i verksamheten. Det finns inte anledning att vidga undantagen från denna rätt utöver vad som förra året föreslogs i propositionen om medbestämmandelagen. Det kan inte anses acceptabelt att begränsa informationen med hänsyn till att en fråga gäller stora ekonomiska värden. Effekten av riksdagens uttalande på denna punkt bör därför undanröjas. Riksdagen bör begära att förslag härom snarast läggs fram av regeringen.

dels att den del av utskottets yttrande på s. 16 som börjar "Utskottet vill" och slutar "denna del" bort ha följande lydelse:

Riksdagens uttalande beträffande lämpligheten att i vissa fall begränsa informationen till en mindre krets än den fackliga organisationens styrelse skapar osäkerhet om lagstiftarens egentliga mening. Detta kan föranleda svårigheter vid tillämpning av lagen. Regeringen bör genom förslag till riksdagen ta initiativ till att effekterna av det tidigare riksdagsuttalandet neutraliseras.

dels ock att riksdagens hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *regler om information och tystnadsplikt* att riksdagen med bifall till motionen 1976/77: 544, yrkandet 2 i motsvarande delar, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

6. Skadestandsreglerna (mom. 7)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 17 som börjar "Utskottet, som" och slutar "denna punkt" bort ha följande lydelse:

För att reglerna i medbestämmandelagen skall kunna upprätthållas är det nödvändigt med effektivt verkande skadeståndssanktioner. Det ankommer på domstol att med beaktande av omständigheterna utmäta skadeståndet i det enskilda fallet. Det finns mot bakgrund härav inte anledning att göra något särskilt uttalande om skadeståndssanktionens tillämpning i "lagstiftningens inledningsskede". Ett sådant uttalande kan leda till missförstånd, bl. a. med hänsyn till lagstiftningens dynamiska natur. Arbetstagarnas medbestämmande avses i väsentliga hänseenden bli reglerat genom avtal. Dessa avtal kommer med all sannolikhet att fortlöpande revideras, och de materiella reglerna kommer av den anledningen ofta att vara nya då de skall tillämpas. Det kan inte vara rimligt att enbart på en sådan grund jämka skadestånd.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen begär förslag från regeringen som undanröjer effekterna av det riksdagsuttalande som gjordes förra året på den nu aktuella punkten.

dels att den del av utskottets yttrande på s. 18 som börjar "Utskottet finner" och slutar "praktisk betydelse" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning. Den i propositionen 1975/76: 105 föreslagna lydelsen av 58 § var klar till sin innebörd, och någon anledning att ändra på paragrafen fanns inte. Utskottet föreslår därför att paragrafen justeras så att den överensstämmer med det tidigare propositionsförslaget.

dels att den del av utskottets yttrande på s. 18 som börjar "På inrikesutskottets" och slutar "lydelse prövats" bort ha följande lydelse:

Riksdagen avskaffade förra året regeln att skadestånd vid olovliga konflikter är maximerat till 200 kr. för enskilda arbetstagare. Detta var ett ologiskt och olyckligt beslut. För det första finns det anledning att tona ner skadeståndets roll i samband med olovliga konflikter. Det är andra metoder än skadestånd som är avgörande när det gäller att komma till rätta med sådana konflikter. Det primära är självfallet att undanröja orsakerna till konflikter. Ett nytt instrument med syftet att snabbt få slut på olovliga konflikter infördes genom medbestämmandelagen i form av den föreskrivna överläggningsskyldigheten. Genom den åläggs parterna att trots pågående konflikt ta upp diskussioner. Utöver det sagda bör det betonas att reglerna om påföljder bör vara förankrade i rättsuppfattningen hos den grupp som är berörd. Avskaffandet av 200-kronorsregeln har väckt en stark reaktion hos arbetstagarna och deras organisationer.

Mot bakgrund av det anförda ansluter sig utskottet till förslaget i socialdemokraternas motion 544 att 200-kronorsregeln även i framtiden bör ingå i regelsystemet.

dels ock att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *skadestandsreglerna* att riksdagen

A. med bifall till motionen 1976/77: 544, yrkandet 2 i motsvarande del, begär förslag från regeringen i enlighet med vad utskottet anför, t,

B. med bifall till motionen 1976/77: 544, yrkandena 3 och 4, antar följande lagförslag:

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1976: 580) om medbestämmande i arbetslivet

Härigenom föreskrives att 58 och 60 §§ lagen (1976: 580) om medbestämmande i arbetslivet skall ha nedan angivna lydelse:

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

58 §

Har arbetsgivare *utan fog* utkrävt arbete enligt 34 § andra stycket utan att sådana synnerliga skäl som där avses har förelegat, skall han ersätta uppkommen skada.

Har arbetsgivare utkrävt arbete enligt 34 § andra stycket utan att sådana synnerliga skäl som där avses har förelegat, skall han ersätta uppkommen skada.

60 §

Är någon skadeståndsskyldig enligt denna lag, kan skadeståndets belopp nedsättas i förhållande till vad som annars skulle ha utgått, om det är skäligt med hänsyn till den skadevållandes ringa skuld, den skadelidandes förhållande i avseende på tvisten, skadans storlek i jämförelse med den skadevållandes tillgångar eller omständigheterna i övrigt. Fullständig befrielse från skadeståndsskyldighet kan också medges.

Vid bedömande enligt första stycket av arbetstagares skadeståndsskyldighet för deltagande i olovlig stridsåtgärd skall särskild hänsyn tagas till omständigheter, som har framkommit vid överläggning enligt 43 §, och verkningarna av överläggningen.

Enskild arbetstagare kan ej i något fall ådömas skadestånd med högre belopp än tvåhundra kronor.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

Innehållsförteckning

Regeringens förslag	1
Motioner	3
Väckta under allmänna motionstiden 1977	3
Väckta med anledning av propositionen 1976/77: 137	6
Utskottet	7
Principerna för arbetsrättsreformen	7
Förhållandet mellan medbestämmandelagen och aktiebolagslagen	9
Utredning om vissa föreningsrättsliga frågor	13
Uppskovsreglernas tillämpning vid central förhandling	14
Regler om information och tystnadsplikt	15
Skadeståndsreglerna	16
Förhandling vid överlåtelse av aktier	18
Medbestämmande inom de allmänna försäkringskassorna	19
Företagsdemokrati i statliga företag	20
Utskottets hemställan	20
Reservationer	21
samtliga avgivna av socialdemokraterna	
1. Principerna för arbetsrättsreformen	21
2. Förhållandet mellan medbestämmandelagen och aktiebolags-	
lagen	22
3. Utredning om vissa föreningsrättsliga frågor	23
4. Uppskovsreglernas tillämpning vid central förhandling	24
5. Regler om information och tystnadsplikt	25
6. Skadeståndsreglerna	25